

PROSINEC 2020

ROMANOVÝ

R O M S K Á D U Š E | CENA 20KČ

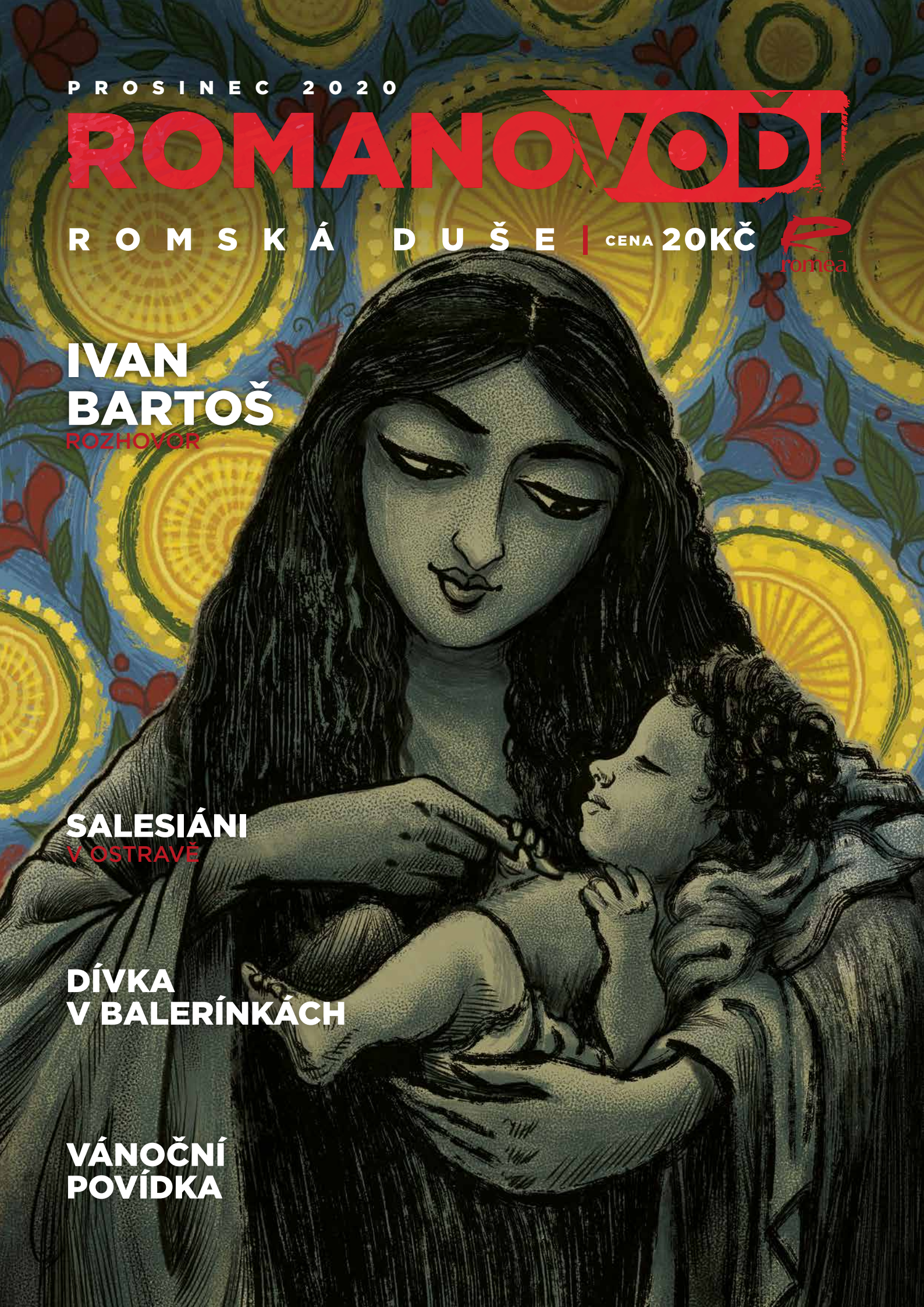
P
romea

**IVAN
BARTOŠ**
ROZHOVOR

SALESIÁNI
V OSTRAVĚ

**DÍVKA
V BALERÍNKÁCH**

**VÁNOČNÍ
POVÍDKA**

POTŘEBUJETE DOUČOVÁNÍ, VZDĚLÁVACÍ KURZ NEBO HLEDÁTE STÁŽ?

**ROMSKÝ STIPENDIJNÍ PROGRAM PRO STUDENTY
NENÍ JEN O STIPENDIU!**

POMŮŽEME VÁM

**Více se dozvíte na WWW.ROMSKASTIPENDIA.CZ
nebo na doucovani@romea.cz
a +420 257 329 667**

**STIPENDIUM PRO ROMSKÉ STUDENTY A STUDENTKY
STŘEDNÍCH, VYŠŠÍCH ODBORNÝCH A VYSOKÝCH
ŠKOL (STIPENDIUM ORGANIZACE ROMEA).**

Chcete mít přehled o novinkách v politice, společnosti a kultuře?

ZAJÍMÁ VÁS ROMSKÁ TÉMATIKA?

Nespokojíte se s povrchní a manipulativní žurnalistikou, stojíte o ověřené zprávy a vyvážený pohled na palčivé společenské otázky?

PŘEDPLAŤTE SI ROMANO VOĎI!

Časopis pravidelně přináší rozhovory, reportáže a profily výrazných osobností, fundované analýzy aktuálních společenských témat, upoutávky a tipy na kulturní události, které stojí za pozornost, i přehledové studie, průřezy a ohlédnutí v čase.

**OBJEDNEJTE SI ROČNÍ PŘEDPLATNÉ NA ADRESE:
www.romanovodi.cz - za 200 Kč**

facebook.com/romanovodi, facebook.com/sdruzeniromea

Víte-li o vhodném stánku, knihovně, instituci, knihkupectví, kulturním centru či jiném veřejném prostoru, na jehož polici by nemělo ROMANO VOĎI chybět, prosíme, kontaktujte redakci na romano.vodi@romea.cz. Zároveň vyzýváme potenciální zájemce o externí spolupráci – žurnalisty a fotografy – aby posílali své náměty a tipy na romano.vodi@romea.cz.

EDITORIAL

Piráti byli kdysi lupiči, brázdili moře s plachticemi a přepadali obchodní lodě. Dnes svádějí bitvy v politice, za demokracii a ochranu občanských práv. „Je potřeba vrátit politice význam, který by měla mít – totiž, že není o rozhodování papalášů, ale že je spjatá s životem každého člověka,“ říká jejich kapitán Ivan Bartoš, který přijal pozvání k prosincovému rozhovoru. „Pokaždé mi to přišlo jako klišé, ale teď jsem si naplno uvědomil význam těch slov „děláme to pro naše děti“,“ svěřuje se, když mu Rena Horvátová gratuluje k narození syna.

Na tom, že vzdělání je zásadním opěrným bodem v životě jednotlivce i celé společnosti, se s ním shoduje i kněz a ředitel salesiánské komunity v Ostravě Jiří Caha. „Vánoce nejsou jen o salátu a řízcích, ale i o modlitbě, vděčnosti a o připomenutí tajemství Vánoc,“ říká a doufá, že pandemie nepřekazí alespoň půlnoční mši.

Krátce jsme se podívali i na Slovensko, za „dívkou v balerínkách“, a symbolicky před prázdninami i do škol – o tom, jak do výuky začlenit dějiny Romů, které jsou součástí české historie, kde hledat a jak poznat kvalitní zdroje, píše náš nedávný host Renata Berkyová. Nezapomněli jsme na pravidelné rubriky ani autorskou vánoční povídku Stanislavy Ondové a o lehce bilanční ohlédnutí na sklonku roku za osobnostmi na titulcích se postaral náš dvorní fotograf Petr Zewlakk Vrabec.

Černá Madona – sváteční motiv letošní titulní stránky z dílny krále ilustrací Martina Zacha – byla věřícími často považována za obzvláště zázračnou. Nechť nám všem přinese naději v neklidné době.

Šukar Karačoňa the bachtalo nevo berš!
Hezké Vánoce a šťastný nový rok!

JANA BAUDYŠOVÁ
šéfredaktorka

RV 12/2020

3 Obsah / Editorial

4 – 7 **Není potřeba integrace, ale emancipace**
Rozhovor s Ivanem Bartošem
Rena Horvátová

8 **Jak na dějiny Romů ve výuce**
Téma
Renata Berkyová

9 **Chata**
Den na periferii
Stanislava Ondová

10 – 12 **Salesiáni v Ostravě**
Zblízka
Alena Scheinostová

13 **Aktuálně**
Děje se
Jana Baudyšová

14 – 15 **Fenomén Zewlakk**
Objektivem
Petr Zewlakk Vrabec

18 – 21 **Cizinec / Ko oda hin?**
Povídka
Stanislava Ondová

22 **Dívka v balerínkách**
Příběh
Renata Kováčová

Přední obálka: Černá Madona, kresba Martin Zach.
Zadní obálka: PF 2021, foto Oskar Kenety.

Číslo: 12 / 2020
Ročník: XVII
Cena: 20 Kč

Vydavatel:
ROME A, o. p. s.
Žitná 49
110 00, Praha 1
IČO: 266 13 573

Vychází za podpory Ministerstva kultury ČR.

Redakce:
Renata Berkyová,
Rena Horvátová,
František Bikár,
Stanislava Ondová,
Zdeněk Ryšavý,
Kristina Dienstbierová,
Lenka Jandáková

Adresa redakce:
ROME A, o. p. s.
Korunní 127, 130 00 Praha 3
Tel. 257 329 667,
257 322 987
E-mail: romanovodi@romea.cz
www.romanovodi.cz
www.romeaops.cz

Korektury romského jazyka:
Lada Víková

Grafika:
Bantu Design s. r. o.

Inzerce:
Zdeněk Ryšavý

Předplatné:
romanovodi@romea.cz

Osvit a tisk:
Studio WINTER, s. r. o.

Distribuce:
Dub, s. r. o.

Periodicita magazínu:
10x ročně

Registrační číslo MK ČR:
E 14163

NENÍ POTŘEBA INTEGRACE, ALE EMANCIPACE

Rena Horvátová / Foto: Petr Zewlakk Vrabec

„Romové, kteří vstupují do politiky, by se měli zapojit do agendy a řešení problémů celé společnosti. Musíme se naučit začít dělat věci společně,“ říká předseda České pirátské strany Ivan Bartoš.

Gratuluji vám k narození syna... Jaká změna v myšlení vás nejvíce překvapila, když srovnáte své já před rodičovskou zkušeností a nyní?

Je to zázrak. Byl jsem u porodu. Ne každý má to štěstí mít dítě a ne každý ho mít chce, a mě pokaždé přišlo skoro jako klišé, a zaznívá i v politice, „děláme to pro naše děti“. A když dítě máte nebo ho vychovááte, tak si naplno uvědomíte význam těch slov. Člověk tím dozrává v hodnotách, za které bojuje.

S Olgou Richterovou jste podpořili stipendijní program organizace Romea pro romské studenty. V projevu na předávání stipendií jste hovořil o vizi dostupného vzdělání pro všechny. Jak je možné ji naplnit?

Vzdělání je problém celé společnosti, nejen Romů. Ať kvalitou, nebo dostupností, která je o to těžší, když se narodíte v rodině, která nepovažuje vzdělání za hodnotu. Dítě to nedokáže ovlivnit, a když za sebou nemá rodiče, který ho vede, jde vlastně cestou nejmenšího odporu. Kvalitně vzdělaní lidé se mohou rozhodovat informovaně. To je záruka zachování demokracie. Rád jsem podpořil stipendijní program, protože vlastně kompenzuje neprostupnost vzdělávacího systému, ať už kvůli ekonomické náročnosti, nebo mentoringu a know-how, které studenti v programu mezi sebou sdílejí. Sociální prostředí, ze kterého pocházíte, vás opravdu určuje ještě předtím, než začnete chodit do školy. Existují děti, které nepocházejí z vyloučených lokalit, ale jejichž rodiče žijí na ubytovně nebo jsou v nějaké

složité sociální situaci. Kvůli tomu je na tom dítě hůř než ostatní, rozhoduje se o odkladu nebo nástupu do školy se speciálním programem. Přitom tyto děti netrpí žádnou poruchou a neměly by být diskriminovány jen proto, že je znevýhodňuje sociálně-ekonomická situace jejich rodin. To se s nimi táhne celý život, a proto je potřeba jim pomoci srovnat startovací čáru a pomoci jim nebýt po zbytek života tím, „který to nedal“. Dalším neduhem jsou segregované školy. To je samo o sobě špatné, ale když mluvím s některými Romy, narážíme na to, že děti v nich mají jistý pocit komunitního bezpečí, nezažívají tam rasovou diskriminaci. Takže tento problém také vlastně vězí v celkovém nastavení společnosti.

Pak je tu ještě uplatnění na trhu práce a bydlení, přístup k lékařské péči, což samozřejmě nepálí jen Romy. Ti se však dlouhodobě potýkají s institucionální diskriminací. Měl by stát jít příkladem, že diskriminovat není efektivní?

Romů je málo i v politice. Nemám rád paternalistický přístup a raději než o integraci, což je už 30 let mantra politické scény, se pojďme bavit o emancipaci. Teď jsme měli Karla Kariku jako lídra ústecké kandidátky. Není to kvůli tomu, že je Rom, ale protože se emancipovaně zapojil do agendy a řešení problémů celé společnosti. V ČR je nedostupné bydlení i pro majoritu, pro Romy je to logicky ještě horší. Piráti nabízejí analýzu problému. Věřím, že mu i rozumíme. Pro populisty jsou Romové výtahem k volebním ziskům. Vidíme to i v kampaních, ve kterých rasistické nápisy zdobí tramvaje. Politici když mohou, tak si kopnou, protože jim to u majority přinese rychlé body. Spousta lidí je ve složité situaci, třeba v exekuci, a nejsou to jen Romové. Lehkým výpočtem „od boku“ je v České republice osm set tisíc exekucí, a pokud to srovnám s odhadovaným počtem Romů, tak by to v absolutních číslech představovalo výrazný problém majoritní společnosti více než romské menšiny, i když tam procento exekucí bude jistě vysoké. Tohle se musí rozkrývat.

Jste jediná strana, která dává romským osobnostem prostor angažovat se v politice na lokální úrovni a nabízí jim přední místa na kandidátce. Proč je to pro vás osobně důležité?

Piráti nesoudí lidi podle původu nebo třeba orientace. Že jsou Cyril Koky a Karel Karika Romové, nehrálo roli. Důležité jsou jejich kvality a dosavadní práce v regionech. Kandidáti by měli být čestní, pracovití a mít rozměr politiky, která se stará o občany o jejich potřeby. Za Karlem Karikou je kus práce v sociální oblasti v tak těžkém regionu, jakým je Ústecký kraj. Celý neziskový sektor supluje stát, který nedokáže lidem v nouzi pomoci nastartovat lepší podmínky. Za oba kandidáty jsem rád a nechtěl bych přistupovat na debatu, jestli jsou, nebo nejsou Romové. Na druhou stranu, v parlamentu byli za celou historii jen dva romští poslanci.

Od zvolení poslední poslankyně Moniky Mihaličkové uběhlo 22 let. Čím to, že se českým Romům, na rozdíl od Slováků, které má v současné době tři romské poslance, nedaří zažít podobný úspěch?

Jsou to historické důvody, ale i faktické možnosti věnovat se navíc k civilnímu povolání a životu politice. Než jste někde zvoleni, je politika dobrovolná práce. Musíte být tedy v situaci nebo mít podmínky, kdy si můžete volnočasovou angažovanost existenčně dovolit. Ale peníze za mandát má kromě poslance i opoziční zastupitel, který to vykonává za pár tisíc při svém povolání. Všimněte si, že někteří Romové se poté, co dosáhnou společenského nebo ekonomického postavení, nevrací ke své komunitě. Roli hrají i politici a hnutí, která dlouhodobě rozdmýchávají extre-

mistické a populistické názory. Jít do politiky je samo o sobě obtížné. Může se proti vám vést diskreditační kampaň a mohou o vás vycházet pomlouvačné články. A u Romů, když nemají zázemí politické strany ochotné se za své kandidáty rvát, je to o to těžší.

Zamýšlel jste se nad tím, proč mají Romové větší šance uspět ve volbách, pokud vstoupí do majoritních stran, než když kandidují za romskou stranu?

Není špatně, když Rom vstoupí do majoritní strany. Řešil jsem vloni v Praze zastoupení romských organizací v Domě národnostních menšin a viděl jsem tam poměrně zakořeněnou rivalitu mezi některými osobami z romské komunity, které působí v neziskovém sektoru nebo jsou nějak politicky aktivní. A když třeba společně s romskými aktivisty v Jiho-moravském kraji řeším vzdělávání, tak pokaždé říkám, že to musíme řešit společně. V tom je ta emancipace a to nabízíme – řešit společně všechny otázky týkající se společnosti. Výsledkem toho je Karel Karika a Cyril Koky na našich kandidátkách. Nejde o to udělat kampaň, aby vás volili všichni Romové. To by i popíralo princip rovnosti. Je to podobné, jako by lidé, kteří mají jinou sexuální orientaci, měli volit pouze stranu, která má v programu třeba rovnoprávnost sňatku osob stejného pohlaví. Což tak samozřejmě nefunguje, budou volit stranu, jejíž program řeší daně, zdravotnictví a další témata.

Jak lidi motivovat, aby se zajímali o politiku a rozhodovali se jako voliči zodpovědně? Dá se vůbec bojovat proti kupčení s volebními hlasy?

Je potřeba vrátit politice význam, který má mít – že není o rozhodování papalášů, ale že je spjatá s životem každého člověka. Pokud někdo nevolí, je to také volba a já to respektuji. Kupčení s hlasy je závažný přečin, musí se dokázat a rozhodně to není legitimní způsob jak vyhrávat volby. Staré americké filmy ukazují, jak si tehdy dokonce najímali „mlátičky“, které zablokovaly urny a některé voliče k nim nepustily. I u nás funguje v kampaních zastrašování. Politika pak musí být reálná – politik dělá to, co slíbil. Pokud lidé necítí

**PhDr. IVAN BARTOŠ
(1980)**

pochází z Jablonce nad Nisou, žije v Praze. Absolvent Informačních studií a knihovnictví FF UK, krátce působil na Fakultě počítačových věd na University of New Orleans v USA. Předseda České pirátské strany – v současné době druhé nejsilnější strany v Poslanecké sněmovně.

přímou odezvu v konání politiků, tak účast bude nízká nebo voliči zvolí toho, kdo jim nabídne výhodu. Nebo najmou někoho, kdo má vliv na komunitu, klidně i romskou, a něco mu slíbí. Uvedu příklad. Politik ve svém městě podpoří vznik stavební firmy zaměstnávající lidi, kteří nemohou sehnat práci třeba kvůli záznamu v rejstříku nebo proto, že jsou Romové a jsou kvůli tomu diskriminováni. Tohle je politika, která dává závazek, ne ta, že vám někdo nabídne pětistovku, což je zneužití vaší špatné životní situace.

Nevím, jak přesně vysoké finanční tresty padají, pokud podvádíte u voleb, ale zaznamenal jsem nějaké pokuty a ty byly mírné. Pokud podvodem vyhrajete, což vám přináší politickou sílu i peníze, tak zpětně nějaké pochybení či úmyslný švindl pokutovat v řádu třeba sto tisíc je naprosto neadekvátní.

Proč je podle vás v Česku tak populární Andrej Babiš? Věříte si, že v koalici s hnutím STAN máte šanci ho volbách příští rok porazit?

S touhle ambicí do toho jdeme. Andrej Babiš vstoupil do politiky před osmi lety, neměl v tu chvíli ani program, postavil ho na mohutném marketingu. Od politických stran si různě vypůjčil know-how

a věci, které se mu zdály trendy. Ve volbách uspěl výrazně, protože kampaň za 100 milionů byla vidět. Ukazuje se, že jeho vize „řídít stát jako firmu“ je vzdušný zámek. Kritici jeho směrem často říkají, „to by mě zajímalo, kam byste to dotáhl, kdybyste své firmy řídil se schodkem a k zaměstnancům se choval tak, jako se stát chová k některým skupinám lidí.“ A mají pravdu. Když jsem vstupoval do politiky, tak Andrej Babiš s politiky z ČSSD a ODS obchodoval a budoval své impérium Agrofert. Tehdy, když jsme vstupovali do politiky před 11 lety, vládli politici jako Topolánek, Paroubek nebo Bárta. Když mu teče do bot, tak rozdává volební dárečky. A tady se vracíme k tomu, že pokud je společnost vzdělaná a bohatá, dokáže odolávat propagandě, nenechá se koupit a vykuky prohlédne.

Jedním z místopředsedů Poslanecké sněmovny je Tomio Okamura, který je pověstný svými protiromskými výroky.

Některé jeho výroky hodnotím jako čistý anticiganismus. Je to rétorika podobná té z období romského holokaustu. V demokratické zemi by takový politik skončil, ale ne za Andreje Babiše, který fakticky vládne s komunitou a kdykoliv se mu to hodí, opře se o hlasy SPD. Hnutí

ANO garantuje pozici Tomia Okamury jako místopředsedy sněmovny svými hlasy, svojí většinou. Piráti pro Okamuru nehlasovali a podpořili iniciativy na jeho odvolání po těch nejproblematictějších výroci. V demokratických volbách však může být zvolen i člověk, který se takto prezentuje. Legálnost kroků, které však provázejí takové lidi, by měla řešit, a naštěstí i řeší, policie. Otázkou je, jak hluboce je sám pan Tomio Okamura přesvědčen o tom, co říká, a do jaké míry je to marketing, protože ví, na jaké pudy u svých voličů cílí. U místopředsedy sněmovny je to ostuda. Bohužel není v tuto chvíli takový počet hlasů, aby to bylo možné zvrátit.

Rasistické a xenofobní postoje se objevují i u dalších státních představitelů. Neměla by být reakce na nepřijatelné výroky od politických stran hlasitější?

Mám heslo: Když chceš, aby tě lidé slyšeli, křič, když chceš, aby ti rozuměli, šeptej. A není to „mlč“. Je to o komunikaci. Když si vysoce postavený politik zahraje na notu xenofobie nebo rasismu, je to špatně. A když se to stalo, vždycky jsme se ozvali, ať to byl Hrad, Tomio Okamura, nebo někdo z komunálních politiků. Je třeba se bavit s lidmi, kteří

jim věří. Když jsem pomáhal s kampaní panu Karikovi v Ústí, přisedla si ke mně paní a vyprávěla mi, jak je soužití s Romy hrozné, protože jí permanentně vytápějí byt. Pak jsme se dostali k odečtu vody, což je důležité řešit, protože to ekonomicky nese celý dům, pokud si někdo bere vodu nebo proud na černo. Ale meritum bylo jiné. Když skončila, zeptal jsem se, kolikrát se to stalo. Třikrát za posledních deset let. Nejsem problémový nájemník, ale na některých místech, kde jsem bydlel, jsem také párkrát vytopil sousedy. V tomto scénáři by paní měla výhradu k lidem s dredy, protože jí vytopili byt. Musíme hledat příčinu, proč lidé populistům naslouchají. Je to mravenčí práce. Na Facebooku jsem některé lidi přesvědčil, aby nesdíleli rasistické hejty. Nejde o apriorní nenávisť, ale o to, že mají své problémy a potřebují hromosvod. Když mohu, účastním se s přáteli pochodu Roma Pride. Loni jsem v reakci na výroky prezidenta předával jeho kanceláři na Hradě manifest, který se dívá na 100 let vzájemného soužití ČR očima Romů. Popisoval vztah české společnosti k Romům od první republiky, přes válku, až ke komunistickému přístupu ve věci jako třeba sterilizace romských žen. A já zde vidím stále deficit. Stále se řeší hrůzy druhé světové války a nemyslím si, že by se k nim Německo stavělo alibisticky. Ale u nás, na straně majority to skutečné vyrovnání se s vlastní historií směrem k Romům zatím nezaznělo. Proto jsem velmi pozitivně vnímal přístup slovenské prezidentky Čaputové. Zatímco náš prezident měl potřebu si kopnout, její

vzpomínka na romský holokaust byla jakýmsi zadostiučiněním. Historie do rozpadu Československa byla společná. Vyjádřila se tím i za nás, tedy za mě určitě.

Téměř 40 % lidí žije buď v chudobě, nebo na její hranici. Co dělat pro to, aby se jejich situace neprohlubovala s lockdowny během pandemie?

COVID-19 v ČR existující problémy o to víc prohloubil. S Piráty jsme od počátku první vlny v dubnu představili vládě plán na rok dopředu po názvem Budoucnost řešíme teď, který je veřejný na webu a který řeší kromě zdravotních otázek i ekonomické dopady. Důležité je si uvědomit, že lidé, kteří už před covidem

museli svou ekonomickou situaci řešit brigádami, ať už to byli senioři nebo třeba maminky na mateřské, o tuto možnost přišli. Proto jsme bojovali za kompenzace i pro DPP a DPČ. Tito lidé s penězi od státu v předcovidovém režimu nemohli využít. S lockdownem se stále více lidí propadá na dno.

Zmínil jste, že jedna cest, jak se vymanit z chudoby a sociálního vyloučení, je vzdělání. Některé občanské členové Rady vlády pro záležitosti romské menšiny odešli na protest, protože se obávají, že to bude opět „prázdný“ dokument, že vládní úkoly pro vládu budou tzv. měkké a bez reálného dopadu na změny ve společnosti.

Podle mého má dokument přesně ten deficit, o kterém jsme hovořili na začátku. Stále se snažíme „integrovat“ namísto toho, aby se jednalo o „emancipaci“, tedy faktické zapojení a spolupráci. S Piráty máme vypracovaný plán pro obce, protože právě na úrovni obcí a měst lze skutečně věci začít řešit. Od původního projektu, který Česká republika spolu třeba s Maďarskem testovala, na rozdíl od západních zemí ustoupila. Evropský program ROMACT nastavuje spolupráci namísto paternalistického řešení problémů bez aktivní účasti těch, kterých se to týká. Tak by měla fungovat společnost a stát. A netýká se to pouze majoritní společnosti a libovolné menšiny či skupiny lidí.

JAK NA DĚJINY ROMŮ VE VÝUCE

Renata Berkyová / Foto: Petr Zewlakk Vrabec

Romská menšina je jednou z nejpočetnějších menšin žijících v ČR po staletí. Také proto by poznávání romské kultury, jazyka a dějin, které jsou neoddělitelně spjaty s českou historií, mělo být v rámci dalšího vzdělávání žáků a studentů samozřejmostí.

Dějiny Romů jako součást výuky se na českých školách začínají tu a tam objevovat zhruba od druhé poloviny 90. let. V současnosti zájem motivovaných učitelů roste. Rozhodně ale nelze mluvit o plošném rozšíření. Navíc z hlediska zvoleného tématu, zařazení, vhodné didaktiky a interpretace se ne vždy jedná o dostatečné a efektivní pojetí, mimo jiné i proto, že mnohdy čerpají z různorodých zdrojů, které mohou obsahovat (a obsahují) faktické chyby, nedosta- tečné informace, slabé (nebo žádné) zasazení do kontextu a jednostrannou perspektivu neromských odborníků.

Pro žáky a studenty je velice důležité zabývat se hlouběji příčinami a důsledky jednotlivých historických událostí, vnitřními procesy, ale i kulturní a jazykovou odlišností Romů. A to nejen pro to, aby mohli nahlédnout na Romy v jiné perspektivě, ale i obecně, kvůli zvyšování vzájemné tolerance. Pro romské žáky, kteří se dosud setkávali pouze s výukou českých dějin, mohou dějiny Romů kromě nových poznatků znamenat také symbolické přijetí romské menšiny a v neposlední řadě její historie jako součásti české společnosti.

Dějiny Romů totiž nejsou ještě ani dnes – v době rozšířené multikulturní a interkulturní výchovy a posunu v celospolečenské debatě např. o osudech Romů a Sintů za druhé světové války, integrální součástí učebnic. Proto jsou učitelé odkázáni na samostatné vyhledávání vhodných materiálů, v lepším případě na doporučení. Vyznat se v množství výukového materiálu a vybrat to nejvhodnější, může být těžké. Na internetu lze nalézt různé

prezentace i praktické pracovní listy pro pedagogy, které ovšem svým pojetím nejednou naplňují stereotypní představy o Romech, některé nerespektují ani základní ustálené názvosloví (c/ Cikáni, Rómové/Romové). Například na uznávaném vzdělávacím portálu moderni-dejiny.cz můžeme narazit na materiály rozličné kvality, od odborných textů zpracovaných historiky až po laickou prezentaci sestavenou z rozšířených stereotypních představ o Romech. Pokud učitel zvolí druhou variantu, může, byť s dobrým úmyslem, při výuce způsobit víc škody než užitku. Téměř jistou volbou je obrátit se na instituce, které se vzdělávání pedagogů v této oblasti věnují a nabízejí také samostatné kurzy (např. Muzeum romské kultury), anebo instituce, které mohou doporučit pro danou látku vhodné materiály, didaktické pomůcky včetně videonahrávek romských pamětníků či zprostředkovat lektora/lektorku (Romistika FF UK, Pražské fórum pro romské dějiny USD AV ČR, Institut tereziánské iniciativy, Ústav pro studium totalitních režimů atd.).

Mezi pedagogy oblíbenou, dobře připravenou učebnicí je Druhá směna s podtitulkem Jak využívat dějiny/literaturu Romů ve výuce na 2. stupni ZŠ (2012) zpracovaná odborníky z řad romistů, historiků a pedagogů, nabízí dějiny a literaturu Romů v přehledných kapitolách s množstvím didaktických cvičení, odkazů na další materiály i doporučenou literaturu. Je volně ke stažení na stránkách organizace ROMEA www.sdruzeniromea.cz v sekci Co děláme (Publikace).

Vhodným výukovým materiálem, u něhož je nezbytný výklad učitele, je např. krátký dokumentární film Stíny romského holocaustu (2014, Romea, dostupný na youtube), o existenci tzv. cikánského tábora v Letech u Písku a jeho novodobé historii spojené s výstavbou vepřína; dále půlhodinový dokument To jsou těžké vzpomínky... (Muzeum romské kultury 2002), který přes autentické výpovědi pamětníků líčí základní údaje o holocaustu Romů. O dalších historických momentech, které se Romů v ČR dotýkají či v nich sami jako aktéři vystupují, se mohou žáci dozvědět přes stránky www.pametromu.cz, které obsahují v současné chvíli bezmála 40 videorozhovorů s pamětníky. Z knižní nabídky se často využívají stručné a přehledné Kapitoly z dějin Romů (2002) od Jany Horváthové, v nabídce učebnic lze najít také Romský dějepis (2001) zpracovaný slovenským historikem Arne Mannem. Široké spektrum publikací pak nabízí dílo historika Ctibora Nečase – vedle publikace Romové v České republice včera a dnes (1997), která souhrnně představuje dějiny Romů od jejich příchodu ve středověku až po nedávnou minulost, může být vhodnou inspirací významné Nečasovo dílo Holocaust českých Romů (1999) pojednávající o osudech českých Romů v období 1938–1945 a jejich rasové perzekuci spojené s koncentračními tábory v Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu. K poválečným dějinám Romů lze doporučit knihu Romové v českých zemích v letech 1945–1989 z pera Niny Pavelčíkové (2004).

CHATA

Podle vyprávění B. R. zapsala Stanislava Ondová / Foto: Pixabay

Už dávno nevím, co je vstávat, když zazvoní budík. Nevstávám, nemám kam. Každé ráno jen ležím a přemýšlím, jak půjdu do koupelny. Přeju si, aby všichni už byli pryč. První půlhodinu se přemlouvám, že to zvládnou, ale pak si uvědomím, že ne. Nejdu si ani pro čaj, ani jídlo, fyzicky jsem tak slabá, že mi dělá problém se posadit i na posteli. V hlavě mám zmatek. Nevím ani, jaký je den. U postele mám vodu, telefon a dálkový ovladač. Bolí mě ruce i nohy.

Můj muž se ode dveří dívá, jestli jsem už konečně vzhůru. Zavřu oči, nechci být, chci zmizet. Ať mi všichni dají pokoj, nechají mě spát a umřít. Spolknou tabletku. Otáčím se a cítím manželův pohled v zádech. Zavírám oči a propadám se do tmy. Je jedno, jestli je den nebo noc, já mám tmou pořád. Trpím klinickou depresí a nikdy jsem netušila, jak moc může být tahle nemoc fyzicky vyčerpávající.

Deprese nepřišla najednou, pomalu se vkrádala do mého života a začala mi ho krást. Vždycky jsem byla aktivní, tři děti, domácnost, práce. Byla jsem v jednom kole. Zlom nastal v okamžiku, kdy jsem musela z práce odejít, protože mě zradila záda.

Přiznali mi invalidní důchod, ale dál už jsem pracovat nemohla. Myslela jsem, že je normální, že se mi občas nic nechce, stýská se mi po ruchu i stresu, že mi chybí kolegové a práce. Občas jsem zůstala v posteli celý den a nikdo mě nepeskoval za to, že jsem neuvařila nebo neuklidila byt. Měla jsem pocit, jako by mě nikdo nepotřeboval. První dvě děti jsou už dávno odrostlé, syn nám pomáhá s penězi a podporuje finančně i svou sestru, která je na střední zdravotnické škole. Nejmladšímu je teprve deset, měla jsem ho později. Dcera ví, že až bude chtít její nejmladší bratr do učení, tak bude zase na ní, aby ho podporovala ve studiu. Je to domluva mezi ní a jejím starším bratrem. Jsem na ně pyšná, ale jejich samostatnost mě trápila. Najednou jsem si uvědomila, že mě nepotřebují.

Ze začátku jsem každý den uvařila, uklidila a sledovala telenovely. Pomalu jsem se přestávala smát a stále častěji vysedávala u televize. Postupně jsem ji přestala vnímat. Přemýšlela jsem, co jsem udělala špatně a vracela se do minulosti. Přestala jsem vařit, uklízet i práť. Děti si konečně něčeho všimly a snažily se mě rozveselit. Chtěly mi dělat společnost, ale já o to už nestála. V hlavě jsem měla jen to, že jsem všem na obtíž a úplně zbytečná. Můj muž nevěděl co se mnou, a tak mě

vzal k lékaři. Po vyšetření mi diagnostikovali depresi. Bylo to ještě horší než u těch ženských z telenovel.

Nevěděla jsem, že bude problém vstát z postele, uvařit čaj nebo oběd. Trvalo to víc než půl roku, kdy jsem veškerý čas trávila sama v obýváku u televize. Jednou přišel syn domů z práce a bezradně mě pozoroval.

„Vstaň!“ řekl ostře. Nechápatě jsem se na něj otočila. „Říkám ti, mami, vstaň! Už toho bylo dost! Trvá to moc dlouho. Vstávej! Něco pro tebe mám,“ řekl už o trochu mírněji. Posadila jsem se na okraj postele, ale postavit se na nohy jsem nemohla. Syn došel pro boty, pro kabát. Obul mě a vzal ven. Venku jsem nebyla už dlouho, sluníčko mi svítilo prudce do očí a bylo mi to nepříjemné.

„Raději mě nech být, půjdu zpátky do postele, nemám sílu někam chodit,“ snažila jsem se mu oponovat. Vůbec na to nebral ohled. Posadil mě do auta a jel se mnou někam za město. Dobrou půlhodinku cesty, možná déle. Dojeli jsme k nějaké velké bráně. Zaparkoval a pomohl mi vystoupit.

„Teď půjdeme chvíli pěšky. Ale není to daleko, mami,“ prolomil ticho a vzal mě za ruku. Za branou byly zahrádky s barevnými ploty, které je oddělovaly. Všude vysedávalo plno lidí užívajících si slunce.

Vnímala jsem kytky, které tam pěstovali, prohlížela si stromy a nechápala, kam mě to syn vede.

Pak najednou otevřel branku jedné ze zahrádek. Na venkovní verandě seděly moje další děti i manžel. „Kde jste tak dlouho?“ vyzvídal muž a smál se od ucha k uchu.

„Co tohle znamená?“ zeptala jsem se syna a zmateně na něj koukala. Nerozuměla jsem, proč jsme se všichni sešli v cizí zahradě. Syn mě postavil doprostřed a začal ukazovat.

„Tady máš skleník. Tady si můžeš zasadit bylinky. Tady nějaký kytky. Vzadu je lavička a v chatě zase podkroví, kde můžeme spát my děti, a dole pak obývací s malou kuchyňkou, kde můžete spát s tátou. A tady je pergola a venkovní gril. Co na to říkáš, mami?“ zeptal se, když skončil se svým výčtem.

„Čí to je?“ vyhrkla jsem. „Tvoje, mami,“ odpověděl a díval se na mě laskavým pohledem. Vytréštila jsem oči a srdce mi začalo bít trochu rychleji. Zadlužil se, aby mi pomohl dostat se z té proklaté deprese.

Od toho dne se mi změnil život. Je o tolik bohatší než kdy předtím. Ne kvůli zahradě, ale proto, že jsem si uvědomila, jak skvělou mám rodinu.

SALESIÁNI V OSTRAVĚ

Alena Scheinostová / Foto: Don Bosco Ostrava

Že může k dobrému a užitečnému životu pomoci i víra v Boha, o tom vědí své řeholníci z ostravského řádu salesiánů. Už po tři desetiletí jsou tu proto tito řeholníci pro romské i neromské děti, za kterými chodí třeba i na ubytovnu. A jejich úsilí přináší plody.

Katolickou řeholní Společnost svatého Františka Saleského založil roku 1859 italský kněz Jan Bosco, aby se starala o výchovu dětí a mládeže, především z obtížných podmínek. Na území dnešního Česka přišli první salesiáni v roce 1927 do Fryštáku u Zlína a už v roce 1934 založili svůj druhý dům v Ostravě na Vítkovické ulici. V tehdejší dělnické kolonii plné dětí tu vyrostl i železobetonový kostel svatého Josefa, velké hřiště se sportovišti i zázemí pro volnočasovou činnost. „Do místní oratoře (tak se říká salesiánským nízkoprahovým střediskům pro mládež – pozn. aut.) tehdy denně přicházelo tři sta kluků!“ připomíná P. Jiří Caha SDB, pedagog a kněz a ředitel místní salesiánské komunity, která provozuje dnešní středisko s oratoří „Don Bosco Ostrava“. V roce 1950 komunistická moc veškerou činnost mužských řeholních řádů zastavila, budovy a majetek zabavila a salesiány spolu s členy dalších řeholí internovala. Ke svému dílu se mohli v Ostravě vrátit až v 90. letech.

Dnes zde s dětmi pracuje padesátitčlenný tým, kromě čtyř řeholníků jej tvoří civilní zaměstnanci, spolupracovníci a mladí dobrovolníci. Společně připravují nabídku činností, která přinejmenším pro romské děti nemá v Ostravě obdoby. „Necílíme pouze na Romy, ale do našeho Střediska volného času chodí romských dětí odhadem tři čtvrtiny,“ vysvětluje Jiří Caha. Mohou si tu zahrát fotbal či florbal nebo stolní tenis, zvláště děvčata si ráda zatancují, nabízí se lezecká stěna, výtvarné činnosti, divadlo nebo počítače. V létě se děti dostanou na tábor, přes rok na víkend nebo na výlet do Prahy či do Brna. „To oceňuji, jinak je totiž nikdo nikam nevezme, a už vůbec ne za ceny, které se platí u nás,“ poznamenává kněz.

MÍT KOLEM SEBE SMEČKU

Poplatky jsou u salesiánů jen symbolické, pro mladší je činnost ve středisku zdarma, nad 15 let děti platí mírný roční registrační poplatek. „Příplácí se pak už jen pár desítek korun za víkendové akce nebo za letní tábor,“ upřesňuje Caha. Pocházejí mladí klienti z tak chudých rodin? „Obecně sem chodí ti, kteří na tom nejsou dobře. Ne však vždycky finančně, ale spíš se jinde nedokážou ‚chytit‘,“ podotýká kněz. To také sbližuje romské i neromské příchodce, kteří jsou nejednou ze stejné lokality nebo se už předem znají třeba ze školy. Nevznikají tu tak mezi dětmi národnostní třenice. U „černých“ i u „bílých“ se shoduje i neuspokojivé zázemí vztahů v rodině – dospělí si zpravidla žijí své životy a dětem se příliš nevěnují, natož aby si s nimi povídali, četli nebo dohlíželi na školní docházku. „Platí to i v těch rodinách, které jsou na tom materiálně dobře. Často v nich převládá konzumní způsob života, jaký známe i z neromských rodin, rodiče si na děti

nenajdou čas a pak se jen diví, že se objeví problémy,“ dodává Jiří Caha. Nejméně dvacet hodin týdně se pak salesiáni věnují dětem z ubytovny SOIVA na Hulvácké ulici. Přímo v její budově si pronajali dvě klubovny, kam dojíždějí s připraveným programem a kam může přijít kdokoli z dvou stovek zdejších dětí, setkávají se tu i se skupinou matek s dětmi.

Zamýšlíme se spolu s Jiřím Cahou nad tím, na co jejich mladí klienti v životě narážejí nejčastěji. „Hlavní problém je podle mě vzdělání,“ usoudí potom kněz. Ve svých rodinách děti vidí, že ani rodiče leckdy nejsou vzdělání, ale přesto se slušně užíví, i když pracují třeba načerno. U mnohých chybí motivace učit se, mít cíl a něco pro něj udělat. „Když se jich ptáte, čím by chtěly být, řeknou vám třeba, že kadeřnicí, aby něco odpověděly – ale ani nevědí, co to obnáší. Nabízíme jim i možnost doučování, jenže do toho se moc nehrnou, protože to nevidí jako velkou potřebu,“ krčí kněz rameny a přidává příklad chlapce, kterému ve středisku s velkým úsilím pomohli na učiliště v Kroměříži, ale ten už po týdnu školu vzdal.

„Je v tom ale i další příčina,“ upozorňuje Jiří Caha. „Tyhle děti jsou totiž samy o sobě velice nejisté, mají nízké sebevědomí. Když kolem sebe nemají svoji ‚smečku‘, nedokážou obstát.“ Skupina vrstevníků chrání, ale zároveň mladým zabraňuje, aby z ní uměli vystoupit a být samostatní. „Jednou jsme s našimi dětmi seděli v restauraci a čtrnáctiletý kluk měl vstát a u vedlejšího stolu poprosit o půjčení slánky. A tak se styděl, že to prostě nedokázal zvládnout, přitom je to úplně banální věc,“ ilustruje Caha.

STAVĚT NA DŮVĚŘE A VÍŘE

K tomu, aby si děti více věřily, může ovšem podle zkušeností salesiánů velmi pomoci i křesťanská víra. Důkazem je třeba Kevin Polák – kdysi jedno z romských dětí ve středisku, dnes zaměstnanec na plný úvazek. „Kevin k nám začal chodit na kroužky. Postupně uvěřil v Boha a začal stavět svůj život nejen na důvěře, že to zvládne, ale i na víře, že je tu Bůh a že mu pomůže. Udělal si dvouletý učňák, začal pracovat u policie jako asistent prevence kriminality, pak absolvoval kurz asistenta pedagoga a nastoupil na tuto pozici u nás. Je tu už dva roky, má ženu, dítě a myslím, že už pochopil, o co se tu snažíme, o co nám jde,“ vypráví Jiří Caha. Kromě Kevina ve středisku pracuje i jeho teta, která se jako matka čtyř dětí loni pustila do přípravy k maturitě. „Je skvělé, že je ostatní vidí a mají je před očima jako příklad,“ podotýká ředitel a dodává: „A i když všichni třeba nedosáhnou takového úspěchu, musím zdůraznit, že většina našich rodin přinejmenším nemá problémy s drogami, alkoholem ani s násilím.“

Podle Jiřího Cahy je to právě i díky duchovnímu přesahu práce salesiánů. Právě ten totiž dává hodnotové ukotvení a to zase pomáhá překročit povrchní identifikaci s tím, co a za kolik má kdo na sobě nebo čím disponuje, vybízí posunout se dál a pochopit cenu vzdělání, poctivého života či pěkných vztahů. „Romové jsou naštěstí duchovním věcem otevření a ochotní se o nich bavit a na rozdíl od Neromů se nám nestane, že by se do nás rodiče

dětí pustili, jak si dovoluujeme brát je do kostela nebo jim „blbnout hlavy“ povídáním o Bohu,“ oceňuje pater Caha.

Na křesťanském základě stojí také spolupráce se slovenskou Řeckokatolickou romskou misí – dílem, které na Prešovsku úspěšně rozvíjí s podporou slovenské vlády řeckokatolický kněz P. Martin Mekel s romskými i neromskými spolupracovníky. Skrze duchovní obrácení tam Romové vylepšují vztahy ve svých rodinách, nacházejí práci i důstojnější bydlení. „V letech 2015 až 2018 se u nás z misie vystřídal sedm stážistů, kteří tu zavedli další formy práce, třeba využití hudby nebo zpěv křesťanských písniček. Naším dětem dali dobré vzory: měli všichni nejméně střední školu a ukázali, že Romové mohou žít i jinak,“ chválí Jiří Caha. Právě Tito Slováci se podle něj stali rozhodujícími příklady i pro Kevina a jeho tetu.

Letošní koronavirová krize zabránila

tomu, aby se jako v předchozích letech salesiáni sešli s dětmi při vánočním programu. „Ostravští Romové Vánoce většinou prožívají stejně jako okolní konzumní společnost: stromeček, dárky a hromada jídla. Žádná mše, modlení ani zpívání koledí,“ podotýká Jiří Caha. Alespoň na první adventní neděli se proto salesiáni letos vypravili za rodinami, které středisko jindy navštěvují, a společně si povídali o adventu a Vánocích. Ne jako o dnech nadbytku a přejídání, ale jako o svátcích narození Božího syna Ježíše, který přišel pro „černé“ i „bílé“, aby lidi zachránil od hříchu a smrti. „Doufáme, že bude u nás v kostele i tento rok moci být aspoň půlnoční mše a že na ni přijdou také naše rodiny, které už pochopily, že Vánoce nejsou jen o salátu a řízcích, ale i o modlitbě, vděčnosti a o připomenutí tajemství Vánoc,“ uzavírá pater Jiří Caha.

•

DALŠÍ PERSONÁLNÍ ZMĚNY V ROMSKÉ RADĚ

Radu vlády pro záležitosti romské menšiny opouštějí Petr Torák a Edita Stejskalová, na místopředsednický post rezignoval Jan Husák. Ten v radě ještě zůstává, i on však uvažuje o odchodu.

Někteří členové rady a zástupci neziskového sektoru v posledních měsících intenzivně připravovali Strategii romské integrace 2021–2030. „Když bude strategie schválena v té podobě, která je připravena, tak je to obrovský posun. Na druhou stranu, bohužel, jako vždycky, když je bitva, tak jsou personální ztráty,

a mě to hrozně mrzí,“ uvedla zmocněnkyně pro lidská práva a místopředsdkyně rady Helena Válková. V červnu 2019 rezignovala místopředsdkyně Martina Horváthová, odešel Nikola Taragoš. V září 2019 rezignoval Jan Balog, v lednu 2020 pak Renata Köttnerová, Lucie Fuková a František Bikár.

POLICISTÉ Z KAUZY TÝRÁNÍ DĚTÍ V KOŠICÍCH OSVOBOZENI

Obžalování policisté v kauze týrání romských chlapců z Luníku IX v březnu 2009 jsou nevinní – potvrdil to odvolací soud, který zamítl odvolání prokurátora proti osvobozujícímu rozsudku.

Krajský soud v Košicích na dnešním veřejném zasedání zamítl odvolání prokurátora krajské prokuratury proti osvobozujícímu rozsudku Okresního soudu Košice II z 4. prosince 2019 v případě týrání šesti romských chlapců z Luníku IX. Rozsudek, kterým byli obža-

lování policisté obžaloby zproštěni, je tak pravomocný – odvolání není proti němu přípustné.

Za nepřijatelný označili rozsudek krátce po jeho vynesení europoslanec Peter Pollák a zplnomocněnkyně vlády SR pro romské komunity Andrea Bučková.

NA SLOVENSKU SE PŘEDÁVALO OCENĚNÍ ROMA SPIRIT

Dvanáctý ročník ocenění proběhl vzhledem k pandemii bez diváků – galavečer vysílala Slovenská televize.

Teprve podruhé v historii ocenění Roma Spirit byla udělena Zvláštní cena poroty, a to za celoživotní práci ve prospěch romských komunit spisovatelce a dramatičky, autorce literatury pro děti a mládež, zaklada-

telce romského původního dramatu a romské literatury psané v romském jazyce Eleně Lackové. V rámci kategorie Čin roku byly oceněny i oběti policejní razie v Moldavě nad Bodvou.

DOMINIK LAKATOŠ SI ZAHRAJE V REPREZENTACI

Dominik Lakatoš byl poprvé nominován do seniorské hokejové reprezentace. Do širšího výběru se dostal už v roce 2018, kdy ho tehdejší trenér Miloš Říha pozval na soustředění. První zápas za českou hokejovou reprezentaci si však zahraje až nyní v Rusku.

Jako jeden z devíti nováčků se zúčastní moskevského turnaje Channel One Cup. V minulém roce po deseti letech svého působení v Liberci přestoupil do Vítkovic. Je mistrem Extraligy z roku 2015, dvojnásobným vicemistrem z let 2017 a 2019. V roce 2016 hrál za českou reprezentaci

na juniorském šampionátu, ve stejném roce se stal i nejlepším nováčkem Extraligy a o rok později byl nejproduktivnějším juniorem Extraligy. V roce 2017 byl drafťován do NHL New York Rangers.

•

FENOMÉN ZEVLAKK

Jana Baudyšová / Foto: Petr Zewlakk Vrabec

„Do kdy to potřebuješ?“ zeptá se vždycky a nejčastěji se mu dostane odpovědi, „však víš, včera bylo pozdě.“

Vstává nad ránem, aby stihl krkolomné spoje na konec republiky, nad neveselými lokacemi zajásá, že se tam rád podívá, poradí si s deštěm i žárem v pravé poledne, neztrácí úsměv ani trpělivost. K ohlédnutí nejen za letošním rokem, ale za všemi, během kterých jsme se potkali nad společnou prací, jsme oslovili našeho dvorního fotografa Petra **Zewlakk Vrabce**. Svůj příspěvek poslal – jak jinak – než vepsaný do fotek s jeho jedinečným rukopisem.

Během posledních čtyř let jsem pro Romano vodi nafotil portréty 33 osobností. Nemám rád auta, a tak jsem procestoval spousty kilometrů vlakem. Ať už do Mostu, Jablonce, Broumova či do Brna. Na každé focení se snažím dopředu připravit. Nejdůležitější je prohlídka terénu před samotným focením a výběr lokací. Portrétování totiž velmi často mají málo času. Rekord je myslím 9 minut, během kterých jsem stihl nafotit 8 různých portrétů i s obálkou. Podařilo se to právě díky hodinové přípravě s výběrem lokací.

Zajímají mě paradoxně lidé, kteří nejsou příliš mediálně exponovaní. Během focení si povídáme, poznávám je i s jejich příběhy, pro které byli pozváni k rozhovorům. Baví mě široký záběr lidí, které fotím. Kriminalistu z protidrogového z Berouna, ředitelku z broumovské mateřské školky, módního návrháře, herce, zdravotní sestru, architekta, hokejistu, učitelku, spisovatelku či zpěvačku.

Pro mnoho z nich je to první focení do médií, a tak je mým hlavním úkolem zbavit je nervozity. K tomu mi pomáhá humor. Mám radost, že mohu být součástí Romano vodi a díky tomu potkávat tolik zajímavých lidí z romského světa.

Zewlakk

Claudie Laburdová

Pavína Matiová

Pavel Berky

Patrik Banga

Lukáš Kotlár

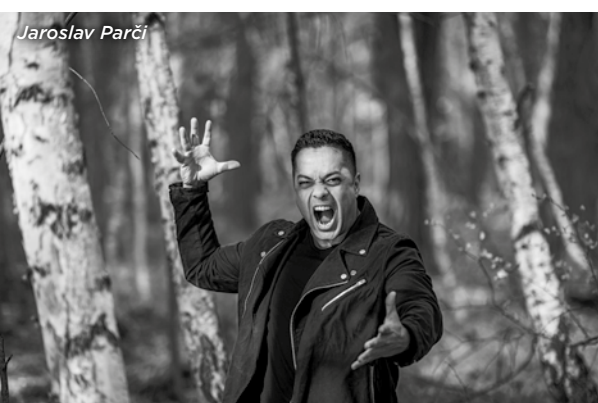

Ivan Bartoš

Renata Berkyová

Jan Cina

Jaroslav Parčí

Ilona Ferková

Dominik Lakatoš

POMÁHAT DRUHÝM MI DÁVÁ SMYSL

Rena Horvátová / Foto: archiv Lucie Lucassen

Vyrostla v rodině pěstounů a dlouho si nechtěla své romství přiznat. Když ale začala **Lucie Lucassen** pracovat v jedné z největších romských neziskových organizací v Česku a poznala tak Romy zblízka, vyrovnala se i ona sama se svojí identitou a začala se zajímat o romskou historii.

„V brněnské organizaci IQ Roma servis nepracuji nijak dlouho, ale práce v sociální oblasti mě naplňuje. Především si pochvaluju různorodost projektů, které potřebným nabízíme, tedy předškolní nebo nízkoprahový klub, stipendia nebo doučování pro romské žáky a studenty,“ rozpovídá se na úvod jednadvacetiletá Lucie Lucassen a prozradí, že začít pracovat právě v neziskové organizaci pomáhající sociálně slabým byla tak trochu náhoda.

„O možnosti pracovat v IQčku mi řekla vedoucí projektu Symbios, ve kterém jsem něco jako účastník projektu sdíleného bydlení, společného pro studenty vysokých škol a mladých dospělých, kteří opouštějí brány dětského domova nebo jinou formu institucionální péče,“ vypráví a mezi řečí se zmíní o tom, že k pomáhající profesi měla odjakživa blízko, protože sama vystudovala střední zdravotní školu. Ale sociální práce ji dává o kousek větší smysl, protože tím může pomoci lidem, kteří ztrácejí půdu pod nohama, znovu získat stabilitu. Díky práci se dostala i k samotným Romům a zjistila, že se jim chce věnovat dlouhodobě, protože pomoc potřebují ze všech skupin nejvíce, ať už jde o děti nebo seniory.

Z NEMOCNICE K SOCIÁLNÍ PRÁCI

„Hned po škole jsem chvíli působila v Nemocnici u sv. Anny jako ošetřovatelka na chirurgii, ale ve zdravotnictví jsem se nakonec dlouho neohrála. Přišlo mi, že ten, kdo pracuje v nemocnici, nemá moc z osobního života a kromě práce mu na nic jiného nezbývá čas,“ vysvětluje Lucie a prozrazuje, čemu všemu se v organizaci věnuje. „V Brně se Romům žije

hodně dobře, ale na druhou stranu jsou tu i tací, kteří trpí sociálním vyloučením, chudobou a xenofobií. A právě sociálně potřebným ze všeho nejvíc sháníme bydlení, protože jako Romové dlouhodobě zažívají diskriminaci a zbytečná odmítnutí. Mám i osobní zkušenost, kdy mi jako devatenáctileté pronajímatelé ani realitky nechtěli pronajmout byt, protože jsem Romka. Tehdy jsem byla bezradná a neuměla jsem se vůči tomu bránit,“

svěří se s vlastní zkušeností rodačka z Přerova.

„S klienty v první řadě řešíme dluhy a vícečetné exekuce, které jsou vedle bydlení jedním z nejpálčivějších problémů, se kterými se potýkají. Ale řešíme i záležitosti spojené s hledáním zaměstnání nebo nově i s distanční výukou, kdy děti z nemajetných rodin nemají potřebnou techniku pro připojení k online výuce. A i když škola o tom v některých případech věděla, řešila neúčast dětí neomluvenými hodinami, za které jim hrozí ředitelské důtky a dvojky z chování. Ale uvidíme, jak to dopadne, zatím se to řeší a závěr ještě neznáme,“ nastiňuje Lucassen. V současné době se stará o celkem devět klientů, kteří k ní, přestože je velmi mladá, chovají důvěru. „Kromě sociální práce působím zároveň ve Vyškově a v Ivanovicích na Hané také jako terénní pracovník Sociálně aktivizačních služeb (SAS) a občas se mi stane, že se na mě klienti obracejí i běžně na ulici,“ přibližuje. Práci se snaží nenosit domů. „Hlava by měla zůstat čistá, ale někdy není zbytí a jste s klientem v myšlenkách i doma. Ale tím si prochází každý, kdo pracuje v nějaké profesi, která pomáhá druhým. Každopádně plánuji i nadále v sociální oblasti zůstat, budu si i do-
dělávat kurz zaměřený na sociální práci, který mi umožní se své práci věnovat ještě kvalitněji.“

MĚLI NA TO OSMNÁCT LET

Když jsem se své biologické matce narodila, ještě ten den mě dala do kojeneckého ústavu. Z toho jsem pak putovala přímo do dětského domova, kde jsem vyrůstala do svých šesti let. Pak jsem se dostala ke své současné pěstounce, kterou dnes považuji za svou mámu,“ svěří se svým příběhem. Se svou biologickou rodinou není v kontaktu a nikdy se s ní ani nesetkala. „Když jsem byla mladší, občas mě napadlo, že by mě zajímal ten důvod proč. Ale nakonec jsem usoudila, že je to zbytečné, protože oni sami nejlépe věděli, kam mě dali a kde vyrůstám. Měli na to osmnáct let, aby mě kontaktovali, a nevyužili toho. Vzpomínám si, že mě jednou má biologická matka přišla do děčáku navštívit. Ale přišla, něco odcizila a zase šla pryč. Pochopila jsem, že nemá cenu se tím trápit a je potřeba se dívat dopředu,“ vypráví o svém dětství Lucie, která teprve letos přijala příjmení svých pěstounů. Jak říká, dožrál nejen čas,

ale mělo to i praktický důvod, aby se nemusely s maminkou, která se vdala, představovat každá jiným příjmením.

Sama Lucie přemýšlí o tom, že by jednou adoptovala dítě z dětského domova. „O adopci přemýšlím už dlouho. O pěstounství ne, protože se mi moc nelíbí, že za výchovu pěstoun dostává zaplacení. Člověk, který si vezme dítě z dětského domova, by se o něj měl starat i bez finanční odměny. Určitě do adopce časem půjdu a z dětského domova si vezmu romské dítě,“ plánuje. Jí samotné nikdy nedělalo problém přiznat se k tomu, že její rodiče, které považuje za vlastní, nejsou jejími biologickými. „Jsem na oba velmi hrdá, protože ze mě dokázali vychovat pozitivního člověka a nikdy mi nedali najevo, že bych nebyla jejich vlastní,“ usmívá se.

Lucie během vyprávění zavzpomíná i na jedny Vánoce, které ještě strávila v dětském domově. Společnost jí dělaly jen další dvě děti, ostatní putovaly do pěstounské péče. Jako Romka tehdy měla pocit, že ji nikdo nechce.

IDENTITA

Dlouhou dobu jsem si nechtěla své romství přiznat, a protože jsem nevy-

růstala v romské rodině, nemluvím ani romsky. Možná to bylo i kvůli šikaně, kterou jsem prožívala na základní škole a která se zlomila v okamžiku, kdy jsem se nastoupila na střední školu. A i lidé kolem mě mi říkali, že vypadám spíš jako třeba Španělka,“ zamýšlí se. „Ale když se mě někdo nedávno zeptal, odkud jsem, odpovíděla jsem, že jsem Romka. Nemám problém to říkat. Určitě mi v tom pomohl i blízký kontakt s Romy, které potkávám díky své práci nejen jako klienty, ale zejména jako své kolegy, protože v práci je zhruba osmdesát lidí a je to poměrově namíchané,“ vypráví střípky ze svého života a prozrazuje, jak na přijetí vlastní identity reagovala rodina. „Řekli jen: ‚konečně!‘“ zasměje se Lucie. „Máma se mě snažila všemožně přimět přijmout romství za vlastní, třeba návštěvou Muzea romské kultury v Brně, ale já na ni byla tehdy našťavaná. Změna u mě nastala až časem. A zpětně to hodnotím tak, že jsem se bála odsouzení. A zbytečně. Někteří z mého blízkého okolí mi řekli, že to věděli už dávno a neměli s tím problém. A jiní, když se to dozvěděli, tak si přede mnou schovávali osobní věci a kabelky. To je ale jejich problém, ne můj,“ myslí si Lucie.

CIZINEC

Stanislava Ondová / Foto: Pixabay

Do Štědrého večera chyběly ještě dva dny. Venku hustě sněžilo a na malý domek o dvou světnicích se snášela hluboká noc. V kuchyni hořely svíčky a za stolem seděli čtyři dospělí. Děti už tvrdě spaly. Dveře do pokoje byly otevřené, aby se teplo z pece dostalo i k nim. Čtyři drobní bengora, jak jim říkala babička Róza, se tiskli k sobě, aby se vzájemně zahřáli.

U stolu nikdo nemluvil, každý seděl mlčky a přemítal nad vlastními myšlenkami. „Tak co už, hlavní je, že jsme spolu, ne?“ jako první prolomil ticho mladší Rózin syn. Jako jeden z mála vojáků se z Velké války vrátil živý, i když přišel o pravou nohu. „Chvála Bohu, synu, chvála Bohu,“ přikyvovala matka.

„Panímámo, ale co děti? Vždyť já jim na Vánoce nemám ani co dát do hrnce,“ utřela si Anežka slzy do rukávu.

„Nějak bylo, nějak bude, dcero. A neplač. Přežili jsme válku, přežijeme i tuhle zimu,“ řekla babička, matka a tchýně v jedné osobě, která vedla rodinu pevnou rukou.

„Zítra zajdu k rychtáři, dluží mi za práci z minulého měsíce. Říkal, že mu obchody teď moc nejdou, ale já budu trvat na tom, aby mi zaplatil. Aspoň na večeri něco bude,“ ubezpečoval rodinu Deži a Anežka se na něj usmála, i když věděla, že mu rychtář nezaplatí ani halíř.

„Od té doby, co se mu nevrátil syn z války, je jiný, nedá se s ním pořádně mluvit, na všechny je zlý, ale trochu brambor by dát mohl a i pytel mouky,“ řekl Ďula, mladší bratr Dežeho.

„Půjdem spát!“ zavelela babička Róza a všichni poslušně vstali a šli si lehnout.

Ráno vstával Deži jako první, musel jako otec od dětí zatopit, aby až vstanou, měly po světnici krásně teploučko. Pak se oblékl a jak slíbil, vydal se za rychtářem. Vracel se nad polednem s plným košíkem. Anežka se celá šťastná vrhla na košík, ale záhy ji radost přešla. „No vidím, že se rychtář nepředal. Trocha brambor, sušené švestky, mák, fazole...“ vyjmenovala Anežka obsah košíku, „ale

něco málo z toho snad uvařit dokážu,“ prohodila směrem ke svému muži.

„Kde jsou všichni?“ zeptal se Deži.

„Děti běhají venku a panímáma se s Ďulou vydala někam do vsi. Ďula si na sebe oblékl uniformu a maminka mu nesla housle,“ zpravila Dežeho Anežka a posadila se ke stolu. Deži si sedl vedle ní a vzal ji za ruce.

„Pamatuješ na ty Vánoce, když jsme ještě všichni žili ve vozech? Sice nám byla zima a spalo nás tam deset, ale Karačoňa to byly tenkrát nejkrásnější,“ vzpomínala Anežka a její muž mlčky přikyvoval. „A víš, co jsem měla nejraději? Když jsme rozdělali oheň a všichni se kolem něho sešli, zpívali, tancovali... Těch hvězd na obloze... Cítila jsem se pod nimi, jako by nám patřil svět. A teď...? Máme sice chalupu, ale koně už nemáme, a moje rodina Bůh ví, kde je. Jsme tady jediný Roma a gádže nám nepomůžou, i kdyby mohli,“ řekla posmutněle Anežka a vzpomněla si na svou setru Aranu, která se po válce vdala za nějakého pána v Uhrách, a od té doby ji neviděla. Co bylo s otcem a matkou taky nevěděla. S manželem a tchýní se usadila v Čechách pár měsíců před válkou. Tehdy její muž dobře vydělával. Jako kovář byl vyhlášený v širokém okolí, jenže válka všechno změnila. Všude zavládla chudoba a bída. Práce nebylo a jídlo také ne.

Odpoledne vzal Deži děti a Anežku do lesa. Tam se všichni cítili nejlépe. Deži tam nasekal dříví a Anežka s dětmi sbírala klestí a spadlé šišky. Něco do pece a něco na vyzdobení chalupy a vánočního stromku.

„Dado, mamó, tam někdo leží,“ ukazovala prstem na postavu ležící

pod stromem nejmladší Anička. Deži a Anežka se okamžitě šli podívat ke stromu, kde bezvládně ležel zraněný muž.

Anežka se podívala na Dežeho a zašeptala: „Necháme ho tady, kdo ví, co je to zač.“

„Čhaje, nevidíš, že mu něco je? Koukej, je zraněný,“ ukázal na ošklivě krvácející ránu na hlavě.

„Deži, třeba je to nějaký zločinec,“ přesvědčovala Anežka svého muže, ale ten zavrtěl hlavou.

„Ale prosím tě, podívej se, co má na sobě, to je uniforma,“ odpověděl Deži a stál si za svým, že zraněnému muži pomůže, i kdyby se na něj Anežka kvůli tomu zlobila. Naložil neznámého muže na vůz a odtáhl ho k sobě do chalupy. Mezitím se vrátila Róza a Ďula domů a nestačili se divit, s kým se to Deži z lesa vleče.

Muže opatrně položili na stůl. Byl v bezvědomí, ale dýchal. Tchýně poslala Anežku pro bylinky, které si přes léto usušila do zásoby. Uvařila z něj silný odvar a pak do něj namácela čisté plátýnko, které mu přikládala na zranění. „Nejspíš je z té rány, co dostal do hlavy, v mdlobách,“ řekl Dežeho bratr Ďula.

„A co když je to nějaký král?“ zeptal se desetiletý Janko.

„A dá nám půlku království, vid?“ řekl pobaveně Ďula a pohládl synovce po vlasech.

„To určitě, ty trumbero, žádný král, ale voják, co nejspíš zabloudil a po cestě se ošklivě zranil,“ vysvětloval Deži synovi.

Dospělí uložili muže do postele a vyhnali děti spát. Sami pak rozmlouvali o tom, kdo asi ten neznámý je. Nejvíce

se obávali, že nějaký voják, dezertér, co přišel o rozum, nebo uprchlý trestanec, který jim, až se probere, ublíží.

„Co to tady je, mámo?“ podíval se Deži na košík, který zůstal u dveří.

„Vidíte děti, já málem zapomněla. S Ďulou jsme byli ve vesnici a vyžebrali nějaké jídlo. Vyrožila jsem pár gádžinkám z ruky a tady tvůj bratr jim zahrál na housle. Peníze nám nedaly, ale za to nám daly nějaké jídlo. Na Štědrý den budeme mít z čeho uvařit,“ radovala se Róza a podala košík Anežce. Ta celá natěšená vyndávala z košíku přímo na stůl. Babička pak zůstala celou noc vzhůru, přitápěla a starala se o raněného.

„V noci začal blouznit, povídal vám všemi možnými jazyky. Jeden jsem poznala, myslím, že to bylo italsky. Česky nepromluvil vůbec,“ hlásila ráno Dežimu.

„Mámo, doufám, že jsme neudělali hloupost,“ odpověděl jí na to a na chvíli zalitoval, že ho radši nenechal ležet v lese.

Najednou raněný voják otevřel oči, díval se okolo sebe a bylo na něm vidět, že nemůže přijít na to, kde to vlastně je. Začal na Dežeho mluvit nějakým cizím jazykem. „Já ti nerozumím, po našem nemluvíš?“ ptal se Deži a byl bezradný. Muž ještě něco řekl a pak vyčerpáním usnul. Probudil se až za několik hodin poté. Babička mu dala napít vody a pohladila ho po tváři. Oči už měl jasné a vypadalo to, že se mu rozjasnilo i v hlavě.

„Kde to jsem?“ zeptal se.

„Jsi tady v Čechách, chlapče,“ odpovíděla babička a byla ráda, že mladík mluví česky.

„Tak to je dobře,“ ulevilo se mu.

Róza mu pak začala vyprávět, jak ho děti se synem a snachou našli v lese promrzlého a zraněného. Vyprávěla mu, že se už nemusí ničeho bát, protože je to dva roky, co válka skončila. Muž jen poslouchal a mlčel, chvílemi i pospával, ale vypadal, že se mu daří o dost lépe, než když ho přinesli polomrtvého z lesa.

Když se Deži vrátil s další kupou dřeva, měla už jeho žena oběd přichystaný na stole. Všem nandala stejnou porci jídla, nandala i raněnému.

„Nebudu vás dál obtěžovat, musím odejít. Moc vám děkuji za záchranu,“ rozloučil se muž poté, co dojedl fazolovou polévku. Všichni zůstali koukat jako opaření. Něco se jim na mužově chování nezdálo.

Deži přinesl z lesa stromek, který si pověsili za špičku na dřevěný trám a děti ho ozdobily nasbíranými šíškami a pod stůl rozházely trochu slámy. Z mouky, kterou Róza vyžebrela od gádžů, upekla Anežka šinga s povídky a zadělala na lokše místo chleba. Róza s dětmi poklidila, aby na Štědrý den bylo v chalupě útulno. Když se setmělo, vyprávěla dětem, jak to vypadalo ve světě, když byla ještě malá. Jak cestovali na vozech s koňmi ztichlou noční krajinou a spali pod hvězdnou oblohou.

Ráno na Štědrý den začal Deži nosit vodu a ohřívat ji na peci, aby se všichni před večerí stihli ještě vykoupat. Ke stolu museli všichni zasednout umytí a v čistém. Na stůl Anežka nosila šinga, fazolovou polévku a marikle, pár jablíček, ořechů a jeden prázdný talíř navíc. Před večerí se pomodlili, a když se chystali začít jíst, někdo zatukal na dveře. Všichni se na sebe zvědavě podívali. Hosta

nečekali.

„Kdo to je?“ vyslovil po chvilce Deži. Dveře do světnice se otevřely a v nich stál rychtář s nějakým mladým mužem.

„Pochválen buď Ježíš Kristus,“ pozdravil.

„Až na věky,“ odpověděl Deži a s překvapeným výrazem čekal, co se bude dít dál.

„Tady jsme vám se synem přišli popřát pozhnané Vánoce a něco jsme přinesli vám i dětem,“ podal rychtář Anežce napěchovaný košík s jídlem.

Všichni nevěřičně koukali, až nejmladší Anička vykřikla: „To je přece ten raněný voják, co jsme ho našli v lese,“ ukázala prstem na muže stojícího vedle rychtáře.

„Pravda, pravdoucí,“ sepnula ruce Róza a nevěřičně se na mladého muže dívala.

„Tak se posadte a nabídněte si,“ pozval nečekané hosty Deži a Anežka běžela do kredence pro ještě jeden čistý talíř. Rychtář se usmál a zasedl ke stolu.

„Deži, ty a tvá rodina u mě budete mít vždy místo. Zachránili jste mého syna a já se vám za to odvděčím, jak se sluší a patří. Bez vaší pomoci by Janek v lese umrzl,“ poděkoval rychtář Dežimu a ten se dmul pýchou.

Deži se už nikdy nemusel bát o práci, rychtář ho zaměstnal a platil pravidelně. Děti brzy zapomněly, co je hlad a bída. Častokrát si pak společně o té zvláštní štědrovečerní příhodě vyprávěli a dětem vštěpovali, že je dobré lidem pomáhat, protože Bůh jim to jednou v dobrém oplatí. ●

KO ODA HIN?

E Stanislava Ondovo / Foto: Pixabay

Dži e Vilija kampenas imar ča duj dīvesa. Avri delas baro jiv u o ciknoro kheroro duje sobenca imar učharelās e rat. Andre kuchņa labonas o momelā u pal o skamind bešenās štar manuša. O čhavore zoraļes sovenas. O vudar andre soba has phundrado, te odoj džal o taťipen la bovatar. Štar bengora sar lenge phenelas e baba Roza, pen kikidenas paš peste, te len avel tatoro.

Paš o skamind ņiko na vakerelas, sako duminelas pal peskero. „Ta so imar, angluno hin, hoj sam jekhetane, na?“ sar peršo chudľa te del e duma terneder Rozakero čhavo. Avľa khere andal Baro mariben džido, the te les na has jekh čang. Aver but džene odoj mule.

„Palikerav le Devleske, mro čho, palikerav leske,“ kerelas le šereha e daj.

„Mamo, sasvi, ale so o čhavore? Sem man nane pre Karačoňa nič andro čaro,“ khosľa e Anežka o apsa andre baj pre peskeri vizitka.

„Varesar oda ela, čhaje miri. U ma rov. Predžidilām o mariben, predživaha the kada jevend,“ phenda e Roza sar baba, e daj the e sasvi. Bajinelas mišto peskera familijatar.

„Tajsa džava pal o richtaris, kamel mange vaš e buti, so leske kerđom oka čhon. Phenelas, hoj leske akana na džal nič mišto, no me kamava, te mange poťinel. Talam pro chaben pre Vilija vareso ela,“ phenda la familijake o Dežis, u e Anežka pre leste čeporo asandila, the te mišto džanelas, hoj leske o richtaris nič na dela, aňi jekh fileris.

„Akorestar, sar leskero čhavo na avľa andal o mariben khere, hino aver,

na del pes leha te vakerel, pre sakones- te hin sar rukono, no čeporo gruli šaj delas the jekh gono le jareha,“ phenda o Đulas, terneder Dežiskero phral. „Džas te sovel!“ phenda e baba Roza u savore maj uštile the gejele te sovel. Tosara uštila peršo o Dežis, kampelas leske te thovel e jag andro bov, te o čhavore na fadinen, te len hin andro kher tatoro. Palis pes urđa, u sar phenda, džalas pal o richtaris. Avelas pale khatar o dilos u has les pherdo košaris. e Anežka lošaha chuťelas kijo košaris, ale maj na asalas. „Ta dikhav, hoj o richtaris na diňa but. Čeporo grulici, šuke čhilava, makos, fizulā...“ phenelas so andro košaris dikhelas e Anežka, „ta čeporo oľestar džanava te tavel,“ phenelas le romeske.

„Kaj hine savore?“ phuťelas o Dežis. „O čhavore hine avri u e sasvi le Đuloha gejele varekhaj andro gav. O Đulas urđa e uniforma u e daj leske lidžalas e lavuta,“ phenda le Dežiske e Anežka u bešľa paš o skamind. O Dežis bešľa kija late, u chudľa la vastendar.

„Leperes pre oja Karačoňa, sar mek savore dživahas andro verdana? Has amen baro šil u sovahas odoj deš džene, ale e Karačoňa has akor šukareder sar

akana,“ leperelas e Anežka u lakero rom kerlas le šereha. „U džanes, so nekbuter kamavas? Sar kerahas e jag, savore odoj avle, gilavenas, khelenas...Ajci čerčeňa upral amende...Šunavas man tel o čerčeňa sar te calo luma avľalas amari. U akana...? Hin amen kher, no o graj amen imar nane the miri familija, o Del džanel kaj hin. Sam adaj korkore Roma u o gadže amenge na šegitinena, the te bi birinenas, phenelas pharipnaha andro hangos e Anežka u leperđa peske pre peskeri pheň pre Arana, savi pal o mariben ila vera varesave bare rajeha andre Ungriko, u akorestar la imar na dikhľa. So has le dadeha the la dajaha, tiš na džanelas. Peskere romeha the la sasvaha chudľa te bešel pro Čechi vaj keci čhona anglo mariben. Akor lakero rom chudelas vaš e buti lačhe love. Sar chartas les ašarenas, no o mariben sa mosardā. Všadzik has ča o čoripen. Buti na has, chaben na has.

Pal o dilos ila o Dežis le čhavoren the la romňa andro veš. Odoj pen savore šunenas nekfeder. O Dežis odoj čin- gerđa kašta u e Anežka le čhavorenca kidenas upre o cikne kašta the o šiški. Vareso andre bov u vareso thovena pro

stromikos u thovena pal e blačkica.

„Dado, mamo, odoj vareko pašľol,“ sikhavelas le angušteha pre varekaste pre phuv e nekterneder čhajori e Anička. O Dežis the e Anežka maj gejele te dikhel kijo kašt, kaj tel leste, tel oda stromos pašľolas varesavo dukhado murš. E Anežka dikhľa pro Dežis u polikes phenda: „Mukhas les adaj, ko džanel, ko oda hin.“

„Čhaje, na dikhes, hoj hino ratvaľarar- do? Dikh,“ sikhada pre chev, so les has pro šero.

„Deži, šaj oda hin varesavo bibachtalo manuš.“ phenelas le romeske e Anežka, no jov čabandžarelas le šereha.

„So sal diliňi, na dikhes, hin pre leste urdi e uniforma,“ phenda lake o Dežis, u terđolas pre peskero, hoj les ratinela, the te pre leste e Anežka rušela. Thoda ole muršes pro verdan the anda les andre lengero kher. e Róza the o Đulas imar has khere the ča dikhenas, kaha avľa o Dežis andal o veš u cirdel les andro kher.

Le muršes polokes thode pro skamind. Na džanelas pestar, no dichinelas. e sasvi bičhada la Anežka vaš o draba, save linaje šuťarelas. Mukhľa len te tavel u palis andre cindžarelas o dikhloro, savo le muršeske thovelas pre chev pro šero. „Ole demavipnestar andro šero meglisalila, zamulā,“ phenda le Dežiskero phral o Đulas.

„Či oda nane varesavo kralis?“ phuťelas deš beršengero Jankus.

„U dela amen jepaš le kralovstvostar, na?“ asalas o Đulas u hladkinda le čhavores pal o bala. „Ta maj, tu dilino, oda nane kralis, oda hin slugadžis, savo našada o drom u varekhaj pes zoraļes činda andro šero,“ phenda le čhaske o Dežis.

Thode le muršes pro hađos u tradle le čhavoren te sovel. Korkore palis vakerenas pal oda murš, ko oda šaj avel. Daranas, hoj oda šaj elas varesavo slugadžis, dezarteris, so diliňalila, či varesavo bertenošis, savo denašľa, u šaj lenge vareso kerel.

„Soda adaj hin, mamo?“ dikhľa o Dežis pro košaris, savo ačhila paš o vudar.

„Dikhen čhavale, me maj bister- domas. Le Đuloha samas andro gav u mangahas varesavo chaben. Phendom varesave gadžijenge andal o vast u tiro phral lenge bašada pre lavuta. O love amen na dine, no dine amen varesavo chaben. Pre vilija amen avla sostar te tavel,“ lošalolas e Roza u diňa o košaris la

Anežkake. Jov maj kidelas andal o košaris pro skamind. e baba calo rat na sovelas, thovelas andre bov u ratinelas le nasvale manušes.

„Sar has rat, chudľa te vakerel diliňi- pena, vakerelas avre čhibenca. Duminav, hoj jekh prindžardom, talam oda has talijansko čhib. Čechika, na phenda nič,“ tosara phenda le Dežiske e daj.

„Mamo, na džanav, či kerđam mišto,“ phenda lake, u duminelas, či leske kampľa kada te kerel.

Ňisostar nič o slugadžis phundrada o jakha, dikhelas pašal peste, u has te dikhel, hoj na džanel kaj hino. Chudľa le Dežiske vareso te vakerel avra čhibaha. „Me tuke na ačaluľav, na džanes amari čhib?“ phuťelas lestar o Dežid u na džanelas, so te kerel. O murš mek vareso phenda, u palis zasulā. Pal varesave ora pale uštila upre. e baba, les diňa te pijel paňi u hladkinda les pal muj. O jakha leske imar džidile u dičholas, hoj the andro šero leske imar hin sa, sar kampel.

„Kaj oda som?“ phuťelas.

„Sal adaj pro Čechi, mro čho,“ phenda leske e baba, u has rado, hoj vakerel čechika.

„Ta oda hin but mišto,“ has leske maj feder.

E Roza leske palis vakerelas, sar les o čhavore lakere čhaha the la boraha rakhle andro veš, savo has fadžimen the džalas leske o rat. Phenelas leske, hoj akana imar na kampel ņisostar te daral, bo le maribnastar pregejele imar duj berš. O murš ča sunelas, čeporo zasovlas, no dičholas, hoj leske hin imar feder, ako- restar, sar les pre jepaš mules ande andal o veš.

Sar avľa o Dežiš le kaštenca, leskera romňa has tado o dilos u has imar rich- timen pro skamind. Savorenge kidľa o chaben, the le slugadžiske.

„Imar tumen dava smirom, kampel mange imar te džal het. Palikerav, hoj man sastardān,“ phenda o murš, sar čala upre e zumin u phenda lenge „Ačhen Devleha“. Savore dikhenas, na džanenas, so te phenel. Vareso lenge na džalas pre godi.

O Dežis anda khatar o veš o strom- kocis, savo figinde le agororeha pro povalis andro kašt, o čhavore upre thode o šutki so kidle andro veš u tel o skamind čhide čeporo phusa. Le jarestar, so mangľa avri le gadžendar e Roza, pekľa e Anežka o šinga le lekva- roha le čhilavendar u kerđa o chumer pro marikľa, bo o maro na pekenas. e Roza

le čhavorenca pratinda, te pre Vilija hin andro kher šukares. Sar imar has avri šišitno, vakerelas le čhavorenge, sar oda has varekana pre luma, sar has joj cikňi. Sar phirenas le verdanenca le grajenca u sar savore sovenas rati tel o čerčeňa.

Tosara pre Vilija hordinelas o Dežis o paňi u taťarelas la pre bov, te pen savore šaj landaren. Kijo skamind kampel savorenge te bešel avri morde, the žužes urde. Pro skamind thovelas e Anežka o šinga, zumin la fizulaha the o marikľa, vaj keci phabora, pendeča, u jekh taňiris buteder. Anglal o chaben phenenas Devleskere lava, u sar kamenas te chal, vareko durkinda pro vudar. Savore dikhenas jekh pre avreste. ņikas na užarenas.

„K’oda?“ phenda o Dežis. O vudar phundradila u terđolas odoj o richtaris varesave terne muršeha.

„Palikerav le Ježišoske Kristoske,“ phenda.

„Ňigda šoha te na merel leskero vodi“ phenda pale o Dežis, u užarelas, so ela dureder.

„Adaj tumenge avľam le čhaveha te mangel bachtalī Karačoňa u vareso tumenge andām, the le čhavorenge,“ diňa o richtaris la Anežkake o košarikos le chabeneha.

Savore porade avri o jakha, na paťanas, u palis e nekcikneder Anička vičinda: „Sem oda hin oda slugadžis, so les rakhľam andro veš, sar pašľol andre rat,“ sikhada le angušteha pro murš, so avľa le richtariha.

„He, čačes, čačipen,“ thoda o vasta kija peste e Roza u na paťalas, sar pro terno murš dikhelas.

„Ta bešen tele u chan amenca,“ vičinda len o Dežis kijo skamind, u e Anežka denašelas vaš mek jekh taňiris. O richtaris asalas the bešľa paš o skamind.

„Deži, tu the tiri familija ke mande sakovar rakhena o than. Ratindaŋ mire čhas u amen pre oda na bisteraha, džanas so hin paťivalo. Te les na rakhľa- nas, fadžindahas andro veš,“ palikerelas o richtaris le Dežiske, u jov has barikano.

Le Dežiske imar šoha na kampelas te daral pal e buti, o richtaris les delas buti u poťinelas leske. O čhavore sig bisterde, so hin e bokh the o čoripen. Buterval penge pal oda, so pes oja Vilija ačhila, vakerenas u le čhavorenge phenenas, hoj hin mišto, te del le manušenge o vast, bo o Del lenge jekhvar sa dela pale. ●

DÍVKA V BALERÍNKÁCH

Renata Kováčová / Foto: Athletic Legion Club – Moldava Nad Bodvou

Když před dvěma lety zvítězila v běžeckém závodě, obletěly internet fotografie ze stupňů vítězů. Vedle dívek na druhém a třetím místě v běžeckých botách je na nich tehdy třináctiletá **Annamária Horváthová** jen na boso v balerínkách.

„Je to talent, píle a vytrvalost,“ říká na otázku, co mladou sportovkyni nejvíce vystihuje, její trenér Norbert Pecze. Annamária pochází z nuzných poměrů romské osady. Po „výhře v balerínkách“ dostala běžecké boty od sponzora a jejího talentu si všiml Atletický klub Moldava nad Bodvou, který ji vzal pod svá ochranná křídla. Dívku navštívil i tehdejší slovenský prezident Andrej Kiska, který jí vyjádřil uznání a popřál mnoho úspěchů ve škole, sportu i v životě.

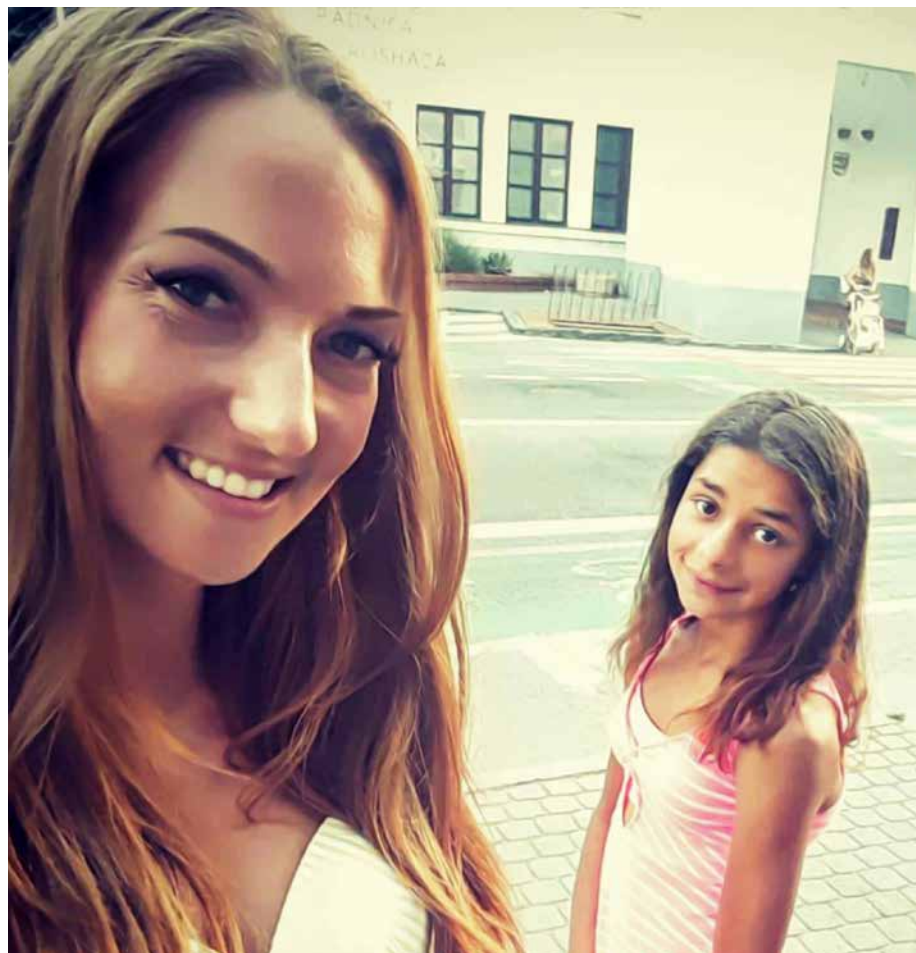
„Ze začátku jsme měli trochu problém s komunikací, Annamária nemluví slovensky, ale romsky a maďarsky,“ vzpomíná na začátky spolupráce Pecze, který je zároveň i předsedou klubu.

„Spolu mluvíme maďarsky a hodně si povídáme. Život v chatrči jí moc rozhledu po světě nenabízí, a tak se snažíme jí předat i nějaké vědomosti, což je pro nás stejně cenné jako medaile. Dělá nám po

všech stránkách velkou radost. Pomáháme i materiálně, pereme oblečení, na závody jí balíme tašku a platíme školní obědy, aby měla každý den vyváženou stravu, chodíme spolu na nákupy,“ přibližuje. V neustálém kontaktu je i s její rodinou.

Po prvním úspěchu v běhu na 750 m na sebe nenechaly čekat další a další úspěchy. Mezi ty největší patří titul vicemistryně SR v běhu na 800 a také na 2000 m. „Naší největší vizí je, aby Anna zaběhla kvalifikační limit, který jí dostane na mistrovství Evropy. Šance je velká, Anna nás nepřestává překvapovat. V nedávných závodech pokořila svůj osobní rekord o 13 sekund, což je velký krok vpřed,“ popisuje trenér.

„Momentálně už přemýšlíme o tom, jak jí pomoci po ukončení základní školy. Annamária je milé skromné děvčátko a my se moc těšíme na všechny úspěchy, které nás spolu ještě čekají,“ říká Pecze.

KNIHY ROMSKÝCH AUTORŮ, KTERÉ BY NEMĚLY CHYBĚT VĚ VAŠÍ KNIHOVNĚ

JEŠTĚ JEDNO, LÍDO! KAŠTÁNKOVY PŘÍBĚHY Z HERNY / DE MEK JEKH, LÍDO! KAŠTANKUSKRE VAKERIBENA ANDAL E HERŇA

Ilona Ferková

HISTORKY ZA PIVO A RUM

V romsko-české sbírce povídek, které pobaví i chytanou za srdce, zpracovala významná romská spisovatelka Ilona Ferková příběhy skutečných lidí na okraji společnosti. Vycházela při tom ze stále živé tradice romské ústní slovesnosti. Romsko-české vydání doplňuje 18 osobitých ilustrací Martina Zacha.

cena: 249,- Kč

O MULO! POVÍDKY O DUCHÁCH ZEMŘELÝCH

Sbírka romských autorů

NECHTE SE POSTRAŠIT!

Jednadvacet autorů se při psaní inspirovalo rodinnými příběhy o mulech, osobními prožitky i vlastní představivostí. Zachytili tak romské hodnoty a duchovní svět, specifickou víru v posmrtný život. Vícejazyčné vydání doplňuje 13 do děje vtahujících ilustrací Martina Zacha.

cena: 279,- Kč

OBJEDNÁVEJTE NA
WWW.KHER.CZ

Nakladatelství romské literatury Kher pečuje o tvorbu romských autorů a její propagaci. Koupí knih podpoříte vydávání dalších titulů.

ŠUKARES PESKE GENEN! HEZKY SI POČTĚTE!

*Šťakar Karáčoňa the bachťalo
nevo berš 2021!
Hezké Vánoce a štěstí
nový rok 2021!*

